

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ф.н. Диана Петрова Иванова, Катедра по български език при Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Славянски езици (украински език)* в Катедрата по славянско езикознание – Факултет по славянски филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Автор: Анита Владимирова Йорданова – докторант в Катедрата по славянско езикознание в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Тема: Словообразователни модели в съвременната украинска и българска битова лексика

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД 38-726/25.11.2016 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научно жури с оглед осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен ‘доктор’ на Анита Владимирова Йорданова, докторант в Катедрата по славянско езикознание.

Представените от Анита Владимирова Йорданова материали по процедурата на защитата дисертационния труд са в съответствие със ЗВО, на ЗРАС в Република България, на Правилника за прилагането му и на Правилника на Софийския университет.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Анита Йорданова е родена на 30 януари 1981 г. в гр. София. Завършва специалността *Славянска филология (украински език и литература)*, втора специалност *полски език* в СУ „Св. Климент Охридски“ и придобива степен магистър във Факултета по славянски филологии (2005), вкл. учителска правоспособност по български език и литература, а по-късно магистърска степен по английска филология (2012). Завършила е едногодишен курс по връзки с обществеността (PR) към Факултета по журналистика и масови комуникации в Софийския университет (2000 г.). От 01.02.2011 г. е докторант към Катедрата по славянско езикознание. В настоящия момент е учителка по английски език в гр. Костинброд.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи. Представеният труд е на актуална и малко разработвана тема в областта на българското и украинското езикознание (по-конкретно в словообразуването) в съпоставителен план.

Целта на изследването и поставените задачи са ясно очертани и точно формулирани от авторката в увода (с. 8), а именно да се направи класификация на производните съществителни нарицателни имена в битовата лексика в двата близкородствени езика, по словообразователни модели, да се анализират сходствата и различията в словообразователното значение на производните думи с еднакви форманти.

В увода са посочени и задачите на изследването: да се изяснят основни понятия от словообразователната теория (словообразователен тип, словообразователен модел, словообразователен начин), да се обособят словообразователни модели по определени критерии и да се представи класификация на суфиксалните деривати, представящи традиционната битова лексика. Авторката уточнява, че проучването се ограничава до суфиксалната деривация като най-разпространен словообразователен начин в двата езика. Заявените цели и задачи са напълно изпълними с оглед на приетите критерии за една докторска дисертация.

4. Познаване на проблема

Докторантката познава добре проучванията по дадената проблематика в специализираната литература. Тя разглежда и анализира заявените различия в съвременните теоретични постановки в областта на словообразуването (чешката, руската, украинската и българската традиция), добре се ориентира по отношение на определени идеи и становища, които осмисля и внася в теоретичната основа на разработката си. В тази насока може да се отбележи, че докторантката успява да направи подходящ за изследването си избор на модел и да състави собствена концепция, която да приложи в работата си.

5. Методика на изследването

За постигане на поставените цели и задачи докторантката си служи със съпоставителния метод на изследване. В хода на проучването тя си служи и с други подходи – наблюдение, сравнение, словообразователен анализ, количествен и статистически подход и др. Избраният съпоставителен ракурс позволява на авторката да изведе значими теоретико-приложни тези.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, две глави, заключение, библиография и списък на източниците на ексцерпирания лексикален материал (191 стр.), представени в съответната логическа последователност.

Текстът е добре структуриран и според стандартните изисквания за дисертационен труд. В увода са посочени обектът, предметът, целите, задачите и методите на дисертацията. С оглед на целите и задачите на проучването ексцерпцията е извършена, като са използвани оптимален брой източници (47), главно речници – български и украински. Подбраните за анализ лексикални единици са общо 1251 (от тях 719 украински и 532 български) – те представляват достатъчен по обем корпус от думи, от които може да се извлече информацията необходима за изследването и да се очертае обективна картина за състоянието на битовата лексика в двата сравнявани книжовни езика.

Посочени са тематичните групи, обособени според определени критерии, като основният критерий за подбор е принадлежността на думите към лексикалния пласт, отразяващ традиционния бит и трудовата дейност на украинци и българи. Докторантката систематизира и класифицира производните съществителни нарицателни имена от битовата лексика в украинския и българския език. Същевременно посочва изключените от изследването тематични групи лексеми, както и деривати извън суфиксалните. Съответно разпределя производните съществителни нарицателни имена по модели и анализира сходствата и различията в словообразователното значение на отделните производни думи.

Съдържанието на първа глава далеч надхвърля очертаната по-тясна рамка чрез заглавието „Основни понятия в дисертацията“ (с. 11–48), тъй като в нея са изяснени не само основните понятия, с които докторантката борава, но е представена и теоретичната основа на изследването, съотнесена към производните думи в битовата лексика в украинския и българския език.

В първата част на тази глава се посочват съдържанието и рамките на понятието битова лексика и критериите за подбор на производните думи от тази група лексика, включваща названията на основни дейности, реалии, явления, характерни за традиционния живот в българското и украинското общество, която е и част от лексикалната система на двата книжовни езика. Конкретизирано е понятието „бит“, направен е преглед на езиковедските изследвания върху битовата лексика и са очертани стъпките в предварителната оперативна работа, преди да се стигне до словообразователния анализ.

Във втората част на същата глава се разглеждат съвременните словообразователни теории в двете езиковедски традиции (украинска и българска). На анализ са подложени и актуални словообразователни теории в славянското езикознание, намерили отражение в българското и украинското езикознание, напр. на чешките учени Ян Хорецки и М. Докулил и на руските лингвисти И. С. Улуханов и В. В. Лопатин. Имайки предвид трудовете на посочените автори, както и становища на български и украински езиковеди, авторката съчетава отделни идеи и тези и изгражда собствена концептуална постановка. Така напр. тя се доближава до разбирането на Я. Хорецки за словообразователен модел, но се придържа основно към схващането на М. Докулил за словообразователна система. По отношение на разбирането на понятието словообразователен тип докторантката приема интерпретацията на В. Радева и постановката на Ив. Кочев (отчасти по Докулил). Приема и тезата на Ив. Кочев за нуждата от по-различна от приетата в славянското езикознание интерпретация за дериватите, а именно способността им те да се обединяват в еднотипни структури (с. 32). Именно постановката на Ив. Кочев за словообразователен модел, подходящ и за диахронни, и за синхронни изследвания, позволява на А. Йорданова да състави класификационна схема на дериватите по модели. И тук напълно можем да съгласим с констатацията на докторантката, че тази схема е много подходяща за онагледяване на сходствата и различията между лексемите в български и украински език в синхронен план (вж. с. 36).

Най-значимата част на дисертационния труд е втора глава – „Класификация на словообразователните модели на производни думи от битовата лексика в украинския и българския език“. В няколко части на тази глава са разгледани словообразователните модели със сходства в структурата на двата езика (общо 50) и модели с различия в двете словообразователни системи, като авторката уместно е използвала количествени и статистически данни. Отделно са представени модели, присъщи на украинския език (33), и на българския език (14). Самите данни показват, че наборът от общославянски словообразователни средства преобладава, констатация, която не буди съмнение с оглед на генезиса и принадлежността на двата езика към славянското езиково семейство.

Съответно изложението завършва с изводи, които са важни с оглед на аргументацията за близост/различия между анализираната битова лексика в двата езика.

В заключението в стегнат вид са представени най-важните обобщения и изводи, изведени са основните тези на авторката в резултат от анализа, както и приносните

моменти в труда, произтичащи от изследването на словообразователната система на битовата лексика в украинския и българския език.

Обективна е констатацията на авторката, че общите словообразователни модели преобладават, но също така се установява, че моделите, характерни за украинския език, са почти двойно повече в сравнение с тези, характерни за българския език.

Изтъкнато е, че многообразието на словообразователните модели в областта на битовата лексика е застъпено в по-голяма степен в украинския език и се дължи както на функцията на формантите, така и на тяхната активност по отношение на еднокоренни словообразователни основи. От друга страна спецификата на българската словообразователна система отразява тенденцията на интернационализация, свързана с присъствието на чуждоезикови елементи или на тяхното приспособяване към българското словообразуване, а също така се наблюдава по-голям брой разширени суфикси при анализирания лексикален материал. В този пункт авторката изтъква различието, характерно за украинското словообразуване, където броят на домашните форманти в традиционната битова лексика е по-голям, което налага извода за противоположна тенденция – тази на национализация.

С оглед на обективността на изводите може да се подчертае, че материалите за проучване и анализ по обем са напълно достатъчни – те са събрани от авторитетни издания на различни по вид едноезични и двуезични речници.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

- Представеният труд има приносен характер в много насоки: той е първото синхронно съпоставително изследване на словообразователните ресурси на украинската и българската битова лексика.
- Трудът е оригинален – авторката изгражда собствена теоретична сборна концепция, почиваща върху тези на актуални словообразователни теории в славянското езикознание.
- За първи път е интерпретиран въпросът за *словообразователния модел* и са представени различните възгледи на теоретици в областта на славянското езикознание в тази насока.
- С оглед на целите на конкретното съпоставително изследване е преосмислено понятието *словообразователен модел*, който е представен като формантоцентрична структура.

- На основата на систематизирането на ексцерпираната лексика е съставена класификация по словообразователни модели, включваща две части: 1. производни думи с общи за двата езика форманти; 2. а) модели, характерни за украинския език; б) модели, характерни за българския език.
- Изследването има теоретично и практическо значение: може да подпомогне други съпоставителни изследвания и да намери приложение в обучението по украински език. То би могло да способства и за решаването на конкретни задачи в чуждоезиковото обучение, в преводаческата и в лексикографската практика.
- На отделни места в своя труд авторката изразява обосновано критично отношение по някои въпроси, което е проява на самостоятелно научно мислене. А това води до обновяване на идеи и тѐзи, предполага търсене на алтернативни решения и подходи, което е една от важните задачи на съвременната наука – част от приносите и на самата дисертация.

Посочените приноси са обективни, те отразяват резултатите от проучването и са изведени на основата на ексцерпирания материал, както и на задълбочения авторски прочит и анализ. Библиографската осведоменост на докторантката е очевидна, тя е използвала актуална научна литература по разглежданата проблематика от български и чуждестранни автори.

9. Автореферат. Авторефератът обективно отразява съдържанието на дисертацията, резултатите и приносните моменти в изследването.

10. Критични забележки и препоръки

Разбира се, в такъв сравнително обемен текст е допустимо да се открият и някои пропуски. В стилистично отношение текстът на места е неравен, заглавието на втора глава е формулирано не по най-точния начин, посочените на с. 7 източници на ексцерпираните лексикални единици би било добре да се дадат в някакъв ред и систематизирано с оглед на определени критерии, и др.

Но като цяло текстът е издържан в съдържателно и езиково отношение, той има научна стойност и обогатява с нов принос съвременното славянско езикознание

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Авторката показва умения да работи с двуезичен лексикален материал, да извършва обективен анализ на лексика в съпоставителен план и на тази основа да извежда адекватни модели, да систематизира и да изгражда класификации. Теоретично

е добре подготвена в дадената област, притежава широка библиографска осведоменост, дава подходяща интерпретация на различни авторски мнения. Терминологичният апарат в изследването е коректно използван.

Направеното синхронно съпоставително проучване на украинската и българската битова лексика съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват принос в съпоставителното славянско езикознание и отговарят на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и Правилника за развитие на академичния състав на СУ „Св. Климент Охридски“. Анализите и изводите в изследването показват добрата теоретична подготовка на докторантката по научната специалност. Текстът има качествата на научно изследване, представлява оригинален авторски труд и може успешно да бъде защитен.

Във връзка с това убедено давам своята **положителна оценка** на изследването и постигнатите резултати и предлагам на уважаемото научно жури да присъди **образователната и научната степен ‘доктор’** на Анита Владимирова Йорданова в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Славянски езици (украински език)*.

10.02.2017 г.

Член на научното жури:
Проф. д.ф.н. Диана Иванова